

www.merhabahaber.com

Cilt: 15 • Sayı: 7
18 MART 2015 ÇARŞAMBA

Merhaba

gazetesinin her **Çarşamba**
okurlarına armağanıdır.

KADEMİK

Sayfalar

Hazırlayanlar: **M. Ali UZ - Serdar CEYLAN**
maliuz@merhabagazetesi.com.tr • srceylan@hotmail.com

ÇANAKKALE

ZAFERİNİN 100. YILI

Ö Z E L S A Y I S I

Doç. Dr. Caner
ARABACI

İNSAN UNSURU YÖNÜNDEN ÇANAKKALE ÜZERİNE DÜŞÜNCELER*

Çanakkale Muharebeleri'nin 2015 yılı itibarıyla, yüzüncü yılındayız. Kanlı kara muharebelerinden önce, Boğaz'a saldırının, 3 Kasım 1914'te başladığı düşünülürse, yüz yılın geride bırakıldığı bellidir. Yüz yıl sonra da olsa Çanakkale neden anılmalı, ondan çıkarılacak dersler üzerinde durulmalıdır.

Çanakkale, tarih şuurunu kazanma açısından, kendimizi bulma mekânı olabilir mi? Çanakkale, bütüncül şahsiyeti oluşturma aracı, tarih bilincini geliştirme vasıtası olabilir mi? Çanakkale, bir zafer anma coşkusu, şahıs yüceltme zemini olmaktan çıkmalı değil midir? Zira, tarih bilinci, geçmiş başarıya, geçmiş bir şahsiyete saplanıp kalma değil, geleceği dokuma, geleceği kurma demek değil midir? Geçmişin sunduğu malzemelerle, mevcut gerçekliği bütünleştirerek geleceği kurma basireti tarih şuru demektir. Çanakkale zaferi, tarih bilinci açısından kazanmışlık rehabeti değil, teyakkuz hali gerektirmektedir. Çünkü Çanakkale, fiili bir sıcak savaş olarak tam bir Haçlı Seferidir. Bu tür işgal, kan dökme, ülkeler işgali halindeki Haçlı Seferleri bitmediği gibi, onları sürekli hale getiren, canlı tutan soğuk savaş türü Haçlı Seferleri sürekli yürütülmektedir. Bin bir surat İslâm düşmanlığının yürüdüğü günümüzde kültürel saldırılar, İslâmı fobya, ötekileştirme ile birlikte yürüyen taarruzların

karşısında birlik, dayanışma bilinci nasıl diri tutulacaktır? Çanakkale, soğukkanlı bir tahlilin, zaaf ve güçlü yanların tespitini sağlamalıdır.

Bizde Çanakkale genelde, sıcak çatışmalar odaklı değerlendirilir. Hâlbuki çatışmaya katılan insan unsurunun, zihin ve gönül dünyası yönünden ele alınması, çatışmanın kaynağına bizi götürecektir. Çanakkale'deki tarafların, ruh iklimini okuma konusunda çaba sarf etmediğimiz, yani işin dış yüzeyine takılı kaldığımız kabul edilmelidir. Saldırganların beyni olan İngilizler, Gelibolu saldırısını, Viyana'nın karşılığı olarak görürken farkı ortaya koymaktadırlar. Karşılaşmayı, değerler çatışması temelinde ele alan, İngiliz düşünür A. Toynbee'ye göre Çanakkale; Avrupa'nın, Viyana kuşatmasına bir cevabıdır: "Batı, Osmanlı'nın Viyana kuşatmasına ancak 232 sene sonra (1683-1915) cevap vermeye cesaret edebilmiştir". Şu halde, Toynbee gözünde Çanakkale, medeniyetler çatışmasının en sıcak ve uç noktalarından birisidir.

Çanakkale Muharebelerine, bizim okumuşlarımız niçin saldırganların zihin dünyasını okumak üzere bakmaz, sorgulanması gereken bir durumdur. Mehmetçik açısından, en genel hali ile Çanakkale, bir vatan savunmasıdır. Orada, devlet ve milletin kalbi olan başşehirin kapısını zorlayan düşman, durdurulmuştur.

* Bu özel sayı Doç. Dr. Caner Arabacı'nın "İnsan Unsuru Yönünden Çanakkale Üzerine Düşünceler" isimli makalesinden özetlenerek hazırlanmıştır.

MEHMETÇİK SAVAŞI

Çanakkale’de, Anzak’ı anlamaya çalışırız. İngiliz, Fransız askerini de... Ama anlamadığımız, yüreğine, sevdasına, anasına-babasına, yuvasına değer vermediğimiz varsa o da Mehmetçiktir. Aslında, Çanakkale deyince, Mehmetçiğe bakmak gerekir. Destan da onun, kahramanlık da onun, vatan da onun, devlet de onun, varsa başarı da onundur. O olmadan ne vatan, ne bayrak, ne de devlet vardır. Onun için savaştıklarına bakıldığı kadar, Mehmetçiğe bakılması, onun anlaşılmasına çalışılması gerekmektedir. Mehmetçik, Çanakkale’yi bize kazandıran ruh demektir. Mehmetçik, “Bir hilâl uğruna batan güneş” durumundadır. Mehmetçik, önce kendine güvenin, sonra da kazanmanın canlı timsalidir. Çanakkale zaferini kazandıran ruh görülme istenirse, Alman veya Almanlaşmış okumuş tipine değil, Mehmetçiğe bakılmalıdır. Orada, İslâm Medeniyetinin, okumuş zümrede batarken; Mehmetçik bedeninde doğuşu seyredilebilir. Batının bencil, egoist, kazanmak için her türlü insanî erdemi ayaklar altında

çiğneyebilen fertleri yerine, İslâm Medeniyetinin, erdemli insan tipi görülebilir.

Bizi asıl ilgilendirmesi gereken konu, Çanakkale ile yeniden toparlanışın sağlanmasıdır. Çanakkale’den hemen önce, dünya devi İngiltere, Fransa ve Rusya ile aynı anda savaş, hayaldir. Osmanlı Devleti, dünkü illeri olan Bulgar, Sırp, Yunan ve mini Karadağ’a karşı, aşâğılık bir yenilgi almıştır. Öyleyse, iki yıl sonra dünya devletlerine karşı nasıl başarılı olabilmıştır? Bunu, Sanders ve beraberindeki Alman komutanların varlığı izah etmez. Alman teknolojisi ve silahları da açıklayamaz. Çünkü Çanakkale boyunca, Almanya’dan Türkiye’ye, Bulgaristan harbe girmediği için, silah getirilememiştir. Bunu ancak savaşa tanıklık eden komutanların da itiraf ettiği gibi Mehmetçik yüreği, vatan sevgisi, fedakârlığı izah edebilir.

Mehmetçiği, durmadan taarruza yani ölüme gönderen Sanders; **“Türk askerinin tahammül kudreti, cesareti, metaneti övgüye değer bir şey. Muazzam bir filonun ateşi ile desteklenen haset**

bir düşmanın sık sık tekrarladığı sayısız saldırılarına karşı savaş alanının egemenliğini korudular” demektir (Burak, 2004, 100). Fakat Sanders, övdüğü Mehmetçik direncinin kaynağını kavramamaktadır.

Çanakkale Kumkale ve oradan Kanal Cephesinde Savaşan **İstanbullu Başçavuş Ali Kemal**, İngilizlere esir olarak Kıbrıs’taki esir kampında tutulurken, harp hatıralarını yazar. Başçavuş İstanbul’u, “**kiblegâh-ı İslâm**” olarak görmektedir. O, ilk kara çıkartması sırasında Fransızların saldırdığı Kumkale tarafındadır. Bazı cümleleri şöyledir: **“Kumkal’a mes’lesi 25 Nisan 1915 Pazar günü oldu. Bendeniz de dâhil olduğum halde biner mevcudlu iki tabur dört cebel topuyla harbe iştirak ettik. Düşmanın kuvveti kırk bin. Bundan ma’ada denizde bulunan gemileri ve mitralyöz ve (toplari) ile on iki saat tahammül edemediler ve gemilere kaçdılar. Askerlerimiz süngü ile gemilere hücum etti. Çeh fâ’ide deniz mâni oluyor idi. Hatta o esnada düşman tarafından kendi ümeralarına telsiz**

telgrafla şu yolda bir şey çektiklerini bizim telsiz telgraf merkezinden çaldılar. Diyorlar ki; “mermiler bitti, Türkler gemilere süngü ile hücum ediyorlar, ne olacak?” (Çevikel, 2010, 109).

Arıburnu’nda Anzaklara karşı savaşan bir gazinin anlattığı biyolojik varlığın sınırlarını aşma ile ilgilidir: **“Bir gün mevzilerden ateş ediyoruz, Arıburnu’nda düşmana doğru.. Çekiyorum tetiği.. Çekiyorum.. Tüfek patlamıyor.. Ateş etmiyor. Tüfek bozuldu her halde, dedim. Bir arkadaş vardı yanımda. Ona; “Bak hele benim tüfek bozulmuş, ateşlemiyor.” Arkadaş bir baktı, benden yana; “Ne bozulmuşu, senin parmak gitmiş”, dedi. Ben o zaman acısımı duydum işte. Cız etti içim, bir kurşun gelmiş, tetiği çektiğim parmağı alıp götürmüş.”** (İnceoğlu, 2001, 73). Hüseyin oğlu Mustafa Onbaşı’nın anlattığı da Gazi Halil Helvacı’nın hatıralarına benzemektedir. Top mermileri altında, etrafları toz dumandır. Arkadaşları; **“Sen yaralanmışsın, yeniden kan sızıyor”** dedikleri zaman o, parmağının olmadığını görür. Deddiği de şudur: **“Eh**

ben yaralanmışım” (İnceoğlu, 2001, 94).

Burada Mehmetçiğin ruh hali çok önemlidir. İsimsiz Dere gazisi **Bolvadinli Ali oğlu İsmail**'in tavrı, bir Mehmetçik modeli olarak öne çıkar. Komutanın raporunda anlatığına göre, gayet cömert, arkadaşlarını korumaya gayret eden, tehlikede gördüğü arkadaşını hayatını fedaı göze alarak kurtarmaya azmeden birisidir. 25 Temmuz (7 Ağustos) 1915 taarruzunda, çavuşunu süngülemek üzere olan iri bir düşman askerini, silahını bırakıp atılarak boğazından yakalayarak haklar. Tehlikeli zamanlarda arkadaşlarına yüksek sesle şöyle bağırır:

“Hey arkadaşlar! Vatan ve millet bizim gibi dini bütün neferlerden hizmet bekliyor. Biz eğer burada vazifemizi yapmaz mevkiimizi terk edersek memleketimizdeki çoluğumuz çocuğumuz düşman ayakları altında kalır. Biz burada ölelim cesetlerimizden kaleler yapalım ki, düşman geçmesin ve bu yüzden memleketimiz, çoluğumuz çocuğumuz, dinimiz kurtulsun.” (Harp Mecmuası, 105).

Mehmetlerin, Çanakkale’de zafer kazandıran yüksek ruhunu, cep hede bulunan bir komutan olarak Mustafa Kemal anlatır: **“Mütekabil (karşılıklı) siperler arasında mesafe 8 metre yani ölüm muhakkak. Birinci siperdekiler hiç kurtulamayarak kâmilen düşüyor, ikinci sıradakiler hemen onların yerine gidiyor. Fakat ne kadar şayanı gıpta bir itidal (yumuşaklık) ve tevekkülle biliyor musunuz? Öleni görüyor, 3 dakika sonra kendi öleceğini biliyor ama hiçbir fütur (gevşeklik) bile göstermiyor. Sarsılmak yok. Okuma bilenler ellerinde Kur’an-ı Kerim cennete girmeye hazırlanıyorlar. Bilmeyenler Kelime-i Şehâdet çeke-**

rek yürüyorlar. Bu, Türk askerindeki ruh kuvvetini gösteren şayanı hayret ve tebrik misaldir. Emin olmalısınız ki Çanakkale Muharebesini kazanan bu yüksek ruhtur” (İlgar, 1982, 186).

Mehmetçik, ruh iklimindeki diriliğe bakınız ki, **tüfeğinin kabzasında teyemmüm yaparak ibadetlerini yapmaktadır**. Önüne diktiği süngüsünü mihrap edinip namazını kılmaktadır. Bilmektedir ki, siperi terk etmesi, sadece siperin kaybı değildir, her şeyinin kaybıdır. Siperinde donan, zatürre olanların, bir iç dünya yüksekliğidir bu. Topluca kendi cenaze namazlarını kılanlara ne demelidir? Mehmetçik bilmektedir ki, kendisinden hemen kısa süre önce ön safta olan kardeşleri şehit düşmüştür. Kısa süre sonra sıra, kendisine gelecektir. Kendisinden sonra da başkaları, aynı şehadet şerbetini içecektir. O zaman ardına kalanlardan, Cenaze Namazı gibi bir farzı kifaye bekleme hakkı bile bulunmamaktadır. Onun için, belki dünya tarihinde eşine az rastlanır bir metanetle, kendi cenaze namazlarını kılıp siperlerine dururlar. Ölümünden korkmamanın, hangi kutsal gaye uğrunda can vereceğini bilmenin huzuru, belki hiçbir dünyevi lezzette tadılamayacak yüceliği, içinde büyütmenin verdiği bir huşudur.

Asker o yüksek ruhla, âdeta şahadeti özleyen, savaşı küçümseyen bir yapıdadır. Özellikle siperlerin üstüne karanlık çökünce bahisler, yarışmalar başlamaktadır. Konu, gece baskınına kimlerin gönüllü katılacağı, gece keşfini kimlerin yapacağı değildir. Düşman taraftaki, gündüz askere kan kusturan makinelî tüfeği, kimin getireceği üstüne bahis kurulur. Bazen, arada kalıp inleyene, kimin su götüreceği veya kimin yaralıyı kapıp getireceği üstünerdir. İnleyen yaralının Türk, Müslüman olup olmadığına bakılmaz.

Artık o bir emanet, yardım bekleyen bir insandır. Anzakların anlattığı, böylesine bir yaralıyı kurtarıp, kendi siperlerine bıraktığı için önce alkışlanan ardından da kurşun yağdırılarak şehit edilen askerlerimiz vardır. Fakat asıl bahislerden birisi, ertesi gün kimin şehit olacağı üstünedir. Askerin gözlemi, gece gayet şen, şakalar yapan, etrafına neşe dağıtanlar, genelde şehitler olmaktadır. Onlar, şahadet neşesini önceden duymaktadırlar.

Çanakkale’de çocuk askerler, şehitler kervanına katılan üniversite, lise, medrese talebeleri, Mehmetçik grubunda değerlendirilecek zümrelerdir. Sağlam’ın eserine aldığı, küçük Bilâl’in sözleri, çocuk askerlerin, nasıl bir ruh hali içinde olduklarını gösterir: **“Şu zayıf vücudumu vatanım için siper edeceğim. Mümkün olursa vatanımı göğsümün içinde saklayacağım. Göğsüm parça parça olmadıkça, bir taşına kimsenin elini sürdürmeyeceğim. Allah’a yemin ediyorum..”**

Savaşta, ana dayanak insan gücüdür. İnsanların dayanağı ise, yüreklerinde taşıdıkları değerleridir. Bu yüzden cepheye gelirken gerilerinde, kimseleri kalmamış olan çocukları, medeniyet kavgamızın simgeleri olarak görmek

gerekmektedir.

11 yaşındaki Ali, Binbaşı Lütfi Bey’in oğlu Emrullah, Küçük Mehmet, Ali (Aleko), Küçük Bilâl, Lâpsekili Ahmet bunlardandır.. Onlar, İstanbullu, Çanakkaleli, Niğdeli, Afyonlu, Zonguldaklı, Çankırlı, Aydınlı, Konyalı’dır. Onlar, vatani, anaları bilen, başlarına kına yakacak ata bile bulamayan, Anadolu çocuklarıdır.

124. Alay’dan Boyabathı Ali ile Niğdeli Durmuş’un davranışları yürek dağılayıcıdır. Henüz, 15-16 yaşlarındaydılar. Birbirlerinden ayrılmazlar. Bir gün Ali’nin mangası, hücumla kalkar. Çatışma sırasında Ali vurulur. Acıyla, bulunduğu yerden, sürekli Durmuş’a seslenip yardım ister. Durmuş’u, komutanı zor zapt etmektedir. Bir ara Durmuş, aniden fırlayarak Ali’ye doğru koşar. Çatışmanın, geçici olarak durduğu anlarda da geri gelmeyi başarır. Komutanı, **“Oğlum, ya vurulsaydın, değdi mi oraya gitmeye?”** deyince; Durmuş: **“Değdi komutanım, hem de çok değdi. Gittiğimde Ali’yi beni bekler buldum. Çok mutlu oldu ve; “Biliyordum Durmuş, geleceğini biliyordum. Sen geldin ya, şimdi rahatça ölebilirim” dedi. Ruhunu öylece teslim etti. Her zaman olduğu gibi, o saatten beri koyun koyuna yattık. Çok değdi komutanım, hem de çok değdi!”** der (Sağlam, 2007). Çocukların metaneti, büyüklerin-

den daha yüksek seviyededir.

O çocuk askerleri, şehit oğlu şehitleri, gazileri yetiştiren anaların tavrının da insan unsuru içinde anılması gerekmektedir. Çanakkale’de muharebeler devam etmektedir. Cepheye asker sevkiyatı hiç durmamıştır. Şehitlerin, yaralı gazilerin yerinin, yeni gelenlerle doldurulması gerekmektedir.

Mehmetçiğin, tarihinden, kültüründen, genlerinden aldığı özellikler, savaştığı düşmanları tarafından da takdir toplamıştır. Britanya İmparatorluğu Savunma Komitesi Tarih Encümeni yönetimindeki resmi belgelere dayanarak eserini hazırlayan, İngiliz generali C. F. Aspinall Oglander’in kitabında, “Türk askerinin savunmadaki yüksek kabiliyeti” kabul edilir. Bunun sebebinin İngilizler, şöyle tespit etmişlerdir: “Çanakkale’deki Türk askeri, insanı tahrik eden iki mühim nitelik ile donatılmıştı, biri dini taassup, diğeri memleketini yabancı istilasından kurtarmak emeli. Türkler taarruzda nadiren gösterdikleri fevkalâdeliklere rağmen mevzisini tutmak hu-

susunda da fevkalâde cesaret göstererek düşmanlarının hakkıyla takdirini kazanmış ve seferin devamı müddetince pek az istisnası ile kıymetli ve mert bir düşman olduğunu ispat etmiştir.” (Oglander, 2005, 536).

ÇANAKKALE SIRASINDA HALK

Millet, diğer cephelelerden daha çok gayretle Çanakkale’yi beslemiştir. Bütün güç cephelere aktarılmaya gayret edilmiştir. Onun için toplum, sıkıntılıdır. Birinci Dünya Harbi başlarında, henüz on yaşında olan Necip Fazıl, Harb-i Umumî veya Seferberliği, getirdiği mahrumiyetlerle hatırlar. Onun zihninde Birinci Dünya Harbi: “Kuru üzümle içilen çay, vesikalık saman ekmeği, idare lâmbalarına göre tortulu gaz” demektir. Aslında bu harp, “Anadolu kanınının 7’sinden 70’ine kadar, üzerinde ‘1 kuruş’ yazılı şişeler içinde Almanlara satıldığı ve çepçevre sınırlar boyunca toprağa akıtıldığı, milleti imha” hareketidir. Üç kitabın hâlâ kilit noktalarına hakim

olan Türkiye'nin, işinin bitirilmesi düşünülmüştür. Almanlar silahlı taraflılık tavsiye etselerdi, yine doğrudan üzerimize saldırırcaklardı. Fakat, hesaplı bir hareketle millet harbe itilmiş, Almanların güneyde rahatlamaları sağlanmıştı (Kısakürek, 2010, 123-125).

Çanakkale'de muharebeler devam ederken, İstanbul, düştü düşecek endişesi yaşanmıştır. Hatta bazı aileler, İstanbul dışındaki akrabalarının yanına taşınırlar. Bu arada Balkan Harbi sırasında Selânik'teki zorunlu ikâmetgâhından İstanbul'a getirilen İkinci Abdülhamit'e, her ihtimale karşı Eskişehir'e nakli için teklifte bulunulur. Abdülhamit'in cevabı, okumuşlara verilemeyen bir tarih şuurunun ifadesi durumundadır: "Hayır" der, **"Ben burada Beylerbeyi Sarayı'nda kalmayı ve günlerimi vatana dua etmekle geçirmeyi tercih ederim. Ceddîm Fatih Sultan Mehmed İstanbul'u kuşatınca, Bizans İmparatoru kaçtı**

mı ki, bana onun bile kabul etmediği sefil bir işi teklif edebiliyorsunuz. Bu teklife vicdanınız nasıl yatıyor ve diliniz varıyor? Gerekirse biz de ölürüz; ölürüz ama tarihe kaçak diye geçmeyiz!" (Kısakürek, 2010, 130).

Abdülhamit İstanbul'u terk etmese de her ihtimale karşı, Osmanlı Devleti'nin hafızası durumunda olan arşiv malzemeleri 208 sandık, Hazine-i Evrak'tan alınarak trenle, Şubat 1915'ten itibaren ülkenin en güvenli merkezi olarak görülen Konya'ya nakledilir. Konya'da Amberreis Camii'nde muhafaza edilen sandıklar, Çanakkale zaferi kazanılınca, Ocak 1916 itibarıyla yine trenle İstanbul'a geri götürülür (Osmanlı'nın Güvenli Veri Merkezi Konya, 4, 14-15, 186-187).

Düşmanın Çanakkale'den çekildiği günün akşamı, bütün İstanbul görülmemiş bir şenlik, şamata-içindedir. Fener alayları yürümekte, havaî fişekler atılmakta, maytaplar

patlatılmaktadır. Bağrıışmalar, kaynaşmalar alıp yürümüştür.. Necip Fazıl'ın büyük babasının konağı önünden nümayiş kolları geçerken, ölümünden kısa süre önce Mecelle'nin hazırlayıcılarından olan o ihtiyar hukukçu, Lejyon madalyalı, paşa unvanlı yaşlı adam, yerinde duramaz. "Gecelik entarisi üzerine kürkünü çekmiş, elinde bastonu, sakallarında şıpır şıpır gözyaşı damlaları, sokağa" fırlar.. (Kısakürek, 2010, 131). Çanakkale sevinci, harekete geçirmedik beden bırakmamıştır.

Çanakkale zaferi değerlendirilirken, bazı konular gözden ırak hale gelmemelidir. Komuta kademesindeki yabancı unsurların varlığı ile değerler çatışması konusunun tartışılması bunlardandır.

SONUÇ

Çanakkale, bugün unutilan, unutturulan ma'şeri bir birliğin, yüksek bir vicdanî buluşmanın zafe-

ridir. Mehmetçiğin yanında, Haçlılara karşı can veren, kara derili Zenci, Arap, Arnavut, Türk, Kürt, Çerkez şehitlerin koyun koyuna yatması ne demektir? "Tauna da zül olan o rezil" Haçlı birliği ve istila kuvvetlerine karşı aynı kitaba, aynı Allah'a, aynı Peygambere inanan insanlar, yüreklerindeki birliği orada göstermişlerdir. Çanakkale, herkesin hayretle karşıladığı bir destansı zaferin yazılma yeridir. Çünkü zaferi hazırlayan birlik duygusu, ortak değerleri elbirliği ile savunma ruhu en üst düzeyde burada vardır. Şehitler kervanındaki birlik, zaferi hak ettiren bir manzaradır. Çanakkale, Balkan Harplerinin aksine, ayrılık azabının da yenildiği yerdir. Orada, herkes saflarını belli etmiştir. İngiliz, Fransız askerlerinin yanında bütün sömürge topluluklarından zorla, kandırılarak getirilen askerler arasında; ibretlik olarak, üç yüz Yunan, yedi yüz kişilik Yahudi Siyon Katır Birliği de yer almıştır. İslâm Medeniye-

ti'ne, Müslüman Türk'e karşı savaşta sembolik de olsa bütün şer güçler taraflarını belli etmişlerdir.

Bizim cephe de ezan sesini duyduktan sonra, Fransız üniformasının, İngiliz kıyafetinin içinde Mehmetçiğe doğru koşan, ona katılmak için kurşun yağmurunu hiçe sayan inanmışlar vardır. Düşman sanılarak vurulanların kalpleri üstünde daha sonra bakıldığı zaman bulunan kabartının Kur'an olduğu anlaşılmış, bu şehit kanı ile ıslanmış Kur'an askeri müzeye kaldırılmıştır. İngiliz, Fransız, ikiyüzlülüğünün, aldatmacasının, tehdit ve zorlamasının sonucu olarak Çanakkale'ye gelen, Hintli, Tunuslu, Cezayirli Müslümanlar, kardeşlerine karşı savaşmış olduklarını fark etmişlerdir. Osmanlı başkentini, dünya Müslümanlarının halifesini, Almanlardan kurtarmak için savaşmış olduklarını söyleyerek kandıran emperyalistlerin oyununu, onlarca Mehmet'in sabah dinginliğinde okudukları Ezan sesleri, bir sis perdesini dağıtır gibi dağıtmıştır. İlk fırsatta cephe değiştirmek isteyen, silah bırakan, savaşmayan kitleler oluşmuştur.

Bunun sebebi nedir? Ortak değerler dışında bir izah yolu var mı-

dır? Bugün dünyada nereye bakarsanız bakın akan kan kimindir? Afganistan'da, Irak'ta, Filistin'de, Suriye'de, Kafkaslar'da, Afrika'da, Doğu Türkistan'da her gün onlarca-yüzlerce dökülen mazlum kanına karşı, Çanakkale'deki birlik, dayanışma ruhunun uyanması gerekmektedir. Değilse dünya, dünkü saldırgan, kan içici, insanlığını yitirmiş emperyalist güçlerin sömürgeci olmaya devam edecektir. Çanakkale, o anlam yükü ile anılmalıdır.

Tarih, elbette geçmişe çakılıp kalmak değildir. Tam tersi, geleceği açmak, haldeki sorunları çözmek için köklere iz sürmektir. Köklere iz sürülmeli ki, göğe niçin boy atılmıyor, dallar meyveye niçin durmuyor iyi anlaşılabilirsin.

Çanakkale, bizim vatanımızdır. Çanakkale; kalbimiz, beynimiz, kültür-ekonomi-siyaset merkezimiz, İslâm âleminin kalbi olan İstanbul'un kapısıdır.

İngiltere, Fransa, onun için binlerce kilometre öteden gelerek kapımızı kırmak üzere Çanakkale'ye saldırmıştır. İngiltere, üzerinde güneş batmayan sömürge imparatorluğu; Fransa, acımasız bir sömürge devlettir. Dış görünüşleri, aldatıcı pro-

pagandaları ile bizi, uzun süre yanıltmış, aydın zümre içinde kendilerine sempati besleyen zümreler elde etmişlerdir. Çanakkale kapısında, gerçek yüzlerini ortaya koymuşlardır. Buraya, Türk ve İslâm dünyasının kalbini sökmeye, başını koparmaya, acımasızca kanını dökmeye gelmişlerdir. Bu niyetlerini, dönemin hatıratlarında saklama gereği bile duymamışlardır. İstanbul'un kendilerinin olacağını, Ayasofya'yı geri alacaklarını, Türk Sultanının kanını bu çanağa akıtacaklarını, 'Türk Lokumu' dedikleri kadınlarımıza sahip olacaklarını söylemişlerdir.

Çanakkale, bugün de devam eden Haçlı saldırılarının, geçmişteki en oransız, en insafsız, en vicdansız olanlarından. Dün Çanakkale'ye saldıranlar, bugün kardeş ülkelere saldırmaya, işgale, öldürmeye, işkenceye devam ediyorlar. "Tek dişi kalmış canavar"ın, kana doymaz iştihası, yeni kurbanlar bulmaya devam ediyor.

Çanakkale bu yönüyle, tamamıyla bir savunma harbidir. Gücüne mağrur, haksız bir saldırıya karşı, vatani, devleti, ırz ve namusu, bunlar olmayınca yok olacak olan imanı-değerleri koruma, başımızı celdâda teslim etmeme gayretidir.

İngiliz, Fransız teknolojisine, askerine, sömürgelerinden toplayıp geldikleri "kimi Hindu kimi yamyam bilmem ne bela"ya karşı Mehmetçik destanı muhteşemdir. "Cehennem de olsa geleni göğsünde söndürmüş", "çelik tabyalara karşı gövdesini siper etmeyi" becermiştir.

Yenilmez armadanın yenilmesi, mağrur güçlerin "kayıp vermeden çekildik" diye saldırdıkları cephelerden kaçışlarını kutlar hale gelmeleri, bütün mazlum milletlere bir ışık yakmıştır. Bu yönüyle Çanakkale, sadece Cumhuriyetin kuruluş yeri olan Millî Mücadele'nin direniş ruhunu diriltmemiş, Avustralyalıların, diğer sömürge topluluklarının kendi istikallerini kazanma düşüncelerini de diriltmiştir.

Mehmetçik, savaş sınavını yüzünün akıyla vermiştir. Vatani, devleti, imanı, namusu, bayrağını savunma görevini, her türlü yokluk ve olumsuzlukları göğüsleyerek yerine getirmiştir. Elbisesi parça parça olanlar, kum torbalarını kasaturalar ile parçalayarak yamalık olarak kullanmışlar, potin yerine ayaklarına çaput parçalarını dolamışlar, mü-

kemmel yemek yerine kuru peksimet ve üzüm suyunu, o da bulabildiklerinde içmişler, ama şikâyet etmeden şahadete koşmuşlardır. Tüfeklerinin kabzasında teyemmüm ederek abdest alan, şehadete giderken Allah'ın huzuruna abdestsiz varmamayı düşünen askerî birlikler vardır. Kendi cenaze namazını kılıp süngü hücumuna geçen birlikleri, o yüksek ruhun şahadete sürdüğü askerleri yenecek olan kimdir? Ölmeden önce öleni öldürecek dünya yüzünde bir bahadır var mıdır?

Çanakkale şehitlerinin torunları, sadece atalarının o yüksek ruhu ile övünç duymamalıdır. Askerimiz dün vazifesini yapmış, bugün yapmaktadır. O halde okuyan gençliğimiz, yokluklar içinde vatani savunmak zorunda bırakmayacak bir bilgi/teknolojik üstünlüğü yakalamayı, kendine şehitlerin verdiği görev olarak idrak etmelidir. Hasımların teknolojik üstünlüğü karşısında yılmayan, çok daha üstün teknoloji üretecek bir bilgi, bilim üstünlüğünü elde etmek üzere gayret göstermeyi, herkes alanında görev bilmelidir. Çanakkale'de silahlar çok çeşitli ve yabancılardan satın alınmıştır. Hâlâ askerimizin bazı silâhları dışarıdan alınmaktadır. Yüz yıldır kendi silâh sanayimiz niçin kurulmamıştır, sorgulanmalıdır? İsrail bile atom silahına sahipken, Türkiye yarım asırdan beridir bu enerji kaynağından niçin mahrum bırakılmıştır, sorulmalı ve en güçlü olma yönünde sivil bir azim gösterilmelidir.

Çünkü Çanakkale şehitlerinin, gazilerinin canlarını feda ederek gösterdikleri azmin; ilim geliştirme, sanayi üretmek üzere aynı duygularla gerçekleştirilmesi, onlara karşı bir borçtur. Vatansızlık, sadece er meydanında gösterilmez. Artık, ekonomi de, sanayi de bilim de er meydanı olarak algılanmalıdır. Çünkü vatana sıkılan silahlar, o alanlarda üretilmektedir. Öyleyse Çanak-

kale'den bugün anlaşılacak en önemli mesaj, her alanda vatan düşmanlarından ileri gitmek, Mehmetçiği yeniden onlardan geri şartlarda savaşmak zorunda bırakmamak olmalıdır. Çünkü dün saldıranlar bugün de saldırı halindedir. Irak, Filistin, Afganistan, Kırım, Kafkas, Doğu Türkistan; Çanakkale'nin kardeşleridir. Çünkü Çanakkale'de savaşılırken Filistin Mehmetçik elinde idi. Çanakkale'de Mehmetçik vururken, İngiliz Basra'da Kut'da yenilmişti. Bağdat, Musul elimizde idi. Onlar günümüzde Çanakkale'ye değilse bile Çanakkale'nin kardeşlerine saldırmaya, haçlılık ruhunu yaymaya devam etmektedirler.

Önemli olan onların bilinci karşısında şehitlerin torunlarının bilincidir. Haçlıya karşı Hilâl tarafında olanların, kendi bilinçlerini, sanayilerini, bilimlerini geliştirmeleri, savaşta döktükleri kandan fazla barışta ter dökmeleri gerekmektedir.

Çanakkale'de, sadece kara harbinin, 259 gün devam eden Siper Okulu olarak bize öğrettiği dersler bulunmaktadır. Bunların başındaki, birlik ve moral üstünlüğün, zaferi de peşinden getirdiği gerçeğidir. Ayrılığın azap, birliğin mutluluk getirdiği gerçeğini, iki olayla atalarımıza bize hatırlatmışlardır. Bunların ilki, Çanakkale Zaferi öncesinde yaşadığımız Balkan utancı, ikincisi ona tepki olan Çanakkale'dir.

Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı'nda dünya devleri ile savaşmıştır. Tabi bu karşılaşmada, bünyesinde bütün İslâm âleminden asker, gönüllü insanlar olduğu, ayrıca temsil gücü ve yetkisi bulunduğu, Haçlı dünyasına karşı İslâm âlemini temsil ediyordu. Fakat ordu yönetimindeki basiretsizlik, teknik yetersizlik yüzünden Çanakkale'deki "kanlı muharebelerde, Türk ordusunun çiçeği yenmiş bitirilmiştir". Çanakkale'de zafer kazanan ülke,

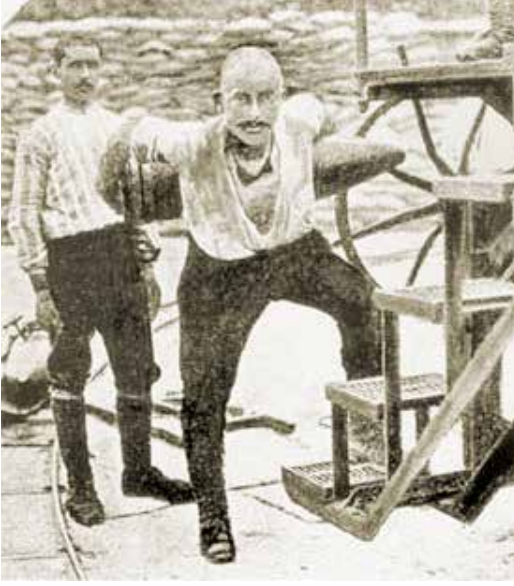
sonunda cihan devletini de bağımsızlığını da yitirir. Başta payitaht İstanbul olmak üzere, bütün şehirleri, bütün vatan toprakları, dar bir alan hariç işgal edilir. Onun için tarihte çok kayıp verilerek kazanılan bu tür zaferler, farklı adlandırılmaktadır.

Bundan sonraki dönem itibariyle, Türk Milleti âdeta küme düşürülmüştür. Artık düşman, güne batmayan imparatorluk Büyük Britanya, Rusya, Fransa değil; onların silah, malzeme verip kıskırttıkları çömezlerdir. Yani Ermeni çeteleri, Yunan palikaryası, dün asırlarca birlikte yaşadığımız, yanımızda, yöremizde olan halklardır. İngiltere ve diğerleri ise, bizim de üzerimizde kural koyucu, oyun kurucu, yönetici rolündedir. Başkumandan olarak M. Kemal, İzmir'e girerken, önüne dikiilen bir İngiliz subayına, "sadece Yunan'ı değil sizi de yendik" diyecektir. Bu son sözdür. Bir daha tekrar edilmez. Lozan dâhil uluslararası ortamlarda, komisyon başkanı Türk görülmez. Lozan'da üç komisyon vardır. Başkanları İngiliz, Fransız, İtalyan'dır. Türkiye, Yunanistan ve diğerleri alt kümede bırakılmıştır. Türkiye'nin yeniden temsil gücünü eline alması, gerçek rolünü üstlenmesi, gerçek gücüne kavuşması gerekmektedir.

Çanakkale'de Mehmetçik, düşmanın teknik üstünlüğü karşısında, yüreğini, bağrını açmış, öylece bin bir mahrumiyet içinde vatan savunmasına gayret etmiş, onun için de komuta hatası yanında, teknik yetersizlikten dolayı da çok can vermiştir. Yer yer siperler arası zemin, halı gibi ceset serili olmuştur. Makeneli tüfek, top ateşine karşı, süngü takıp koşan er oğlu erler, çok defa "gök ekin gibi" biçilmişlerdir. **Metre kareye altı bin merminin** atıldığı, havada birbiri ile çarpışacak kadar merminin yağdığı savaş alanında, kaybın çokluğu savunmaya düşmüştür.

Yeni Çanakkale muharebeleri olursa Mehmetçiğin durumu ne olacaktır? Yüz yıl sonra, hamaset yapmak savunmanın durumunu da tartışmak gerekmektedir. Dün canını korumak üzere siperin önüne dizilen kum torbalarının bezini, kasatura ile kesip donuna yamalık yaparak vatanını savunan Mehmetçiğin eline, bugün yeni savaşlarda ne verilecektir? Önceki yıl İngiltere, denize indirdiği nükleer enerji kullanan bir gemisinin, yıl boyunca yakıt ikmali yapmadan dolaşacağını açıklamıştı. Cumhuriyet kurulalıdır, nükleer enerji santrallerini kurma konusunda Türkiye hangi mesafeyi almıştır? Çanakkale'de düşman, elli civarında uçak uçurmuştu. Bizim elimizde iki, "kalkuyruk" denilen gözetleme uçağı vardı. Şimdi kendi uçaklarımızı yapma konusunda aldığımız mesafe nedir? Türk uçaklarını İsrail'e modernize ettirmek üzere milyar dolarları yediren-

Seyit Ali Onbaşı (Çabuk) (1889-1939) 215 kilo ağırlığındaki top mermilerini sırtlayarak Fransız zırlılarının batmasını sağlamıştır.

ler, Mehmetçik katili olarak tarihe geçmelidir. Yerli silah sanayinin yüz yıldır kurulmasını engelleyenlerden, Mehmetçik kanını korumak adına hesap sorulmalıdır. 1947'ye kadar uçak fabrikaları, bomba fabrikası olan ve 1938'den itibaren dışarıya bomba satan Türkiye, bu fabrikalarını niçin kapatmıştır? İngiltere ile işbirliği yaparak, Balfour Deklarasyonu'yla, Osmanlı'ya ihanetini dünyaya ilân edilerek temelleri atılan İsrail'den, insansız uçak alma onur kırıcıydı. Yeni araçların geliştirilmesi ümit vericidir. Zira vatan müdafaası, boşa harcanan yılların ardından, yine çok can kaybederek yapılır halde kalmamalıdır.

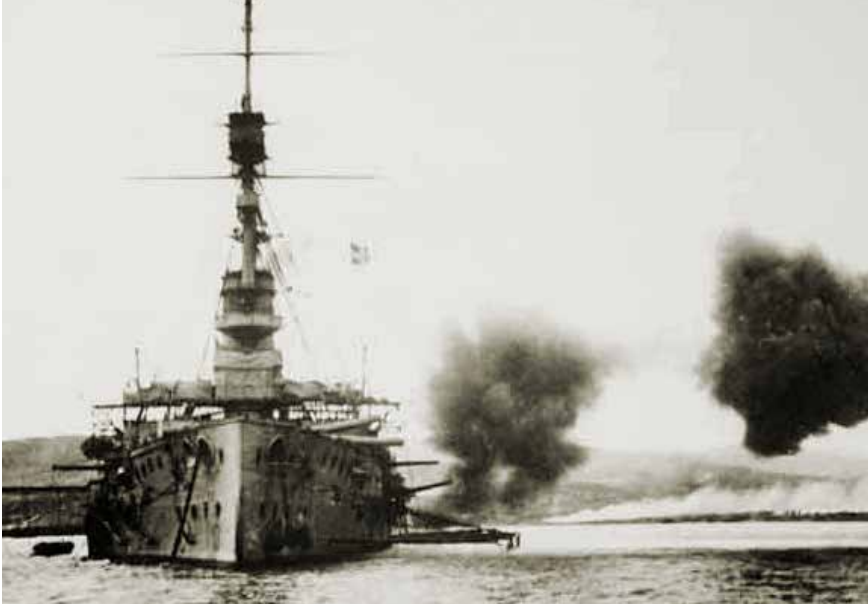
Türkiye, insanı, insan çeşnisi, kültürü, tarımı, tabii güzellikleri ile zengin, büyük, güçlü ülke olmak durumundadır. Gelişme yerine, çatışma; ilerleme yerine bölünmenin fitne tohumlarını eken şebekelerden, şehit ruhları azap duymaktadır. Yaşayan vatan evlatlarının, şehit ıstırabını bitirmesi gerekmektedir.

Birinci Dünya Harbi, bir turnu-

sol kâğıdı gibi, aidiyet yerlerini belli etmiştir. Bugün yerini şaşırınlar bulunmaktadır. Çanakkale şehitleri, yerini şaşırınlara, duracakları mevziyi hatırlatmaktadır.

KAYNAKÇA

- ADİL İdris, 2007, Kürkçüler- Bir Türkmen Obasının Göçerlikten Yerleşik Düzene Geçiş Hikâyesi, Güncel Yayıncılık, İstanbul.
- Ahmet İzzet Paşa, 1992, Feryadım I, Nehir Yayınları, İstanbul.
- AKŞİN, Sina, 1998, Jön Türkler ve İttihat Terakki, İmge Kitabevi, Ankara.
- ARABACI, Caner, 1991, Milli Mücadele Dönemi Konya Öğretmenleri, Konya.
- ARABACI C.-Ayhan B.-Demirsoy A.-Aydın H., 2009, Konya Basın Tarihi, Palet Yayınları, Konya.
- BANOĞLU, N. Ahmet, 2005, Türk Basınında Çanakkale Günleri, Kırmızı Beyaz yayını, İstanbul.
- BAYRAK, M. Orhan, 2005, Çanakkale Savaşları, Birharf Yayınları, İstanbul.
- BURAK, Durdu Mehmet, 2004, Birinci Dünya Savaşında Türk-İngiliz İlişkileri (1914-1918), Babil Yayıncılık, Ankara.
- Çanakkale Şahitleri 5 Mart 1331-18 Mart 1915, 2011, Osmanlıca'dan Çeviren: Halil Esin Avcı, Paraf Yayınları, İstanbul.
- ÇARPAN, Necla, 1996, Atatürk Belgeseli, Yeni Mesnevi Yayım ve Turizm Endüstrisi A.Ş. yayını, Ankara.
- ÇEVİKEL, Nuri, Çanakkale Muharebelerine Dair Gayriresmi Yeni Bir Belge: "Hâtîrât-ı Esâret"/A New Unofficial Document Related to the Wars of Dardanelles: "Memoirs of Captivity/Hâtîrât-ı Esâret", History Studies International Journal of History, Volume 2 / 3. 2010, s. 85-123.
- ERTUR, Ömer, 2009, Derin Nefret-Anzakları Çanakkale Savaşı'na Sokan Komplonun Hikâyesi, Donkişot Güncel Yayınlar, İstanbul.
- Esat Paşa'nın Çanakkale Savaşı Hatıraları, 2003, Yayına Hazırlayanlar: İhsan İlgar-Nurer Uğurlu, Örgün Yayınevi, İstanbul.
- GÖVSA İbrahim Alâeddin, 1989, Çanakkale İzleri -Anafartalar'ın Müebbet Kahramanı-na-, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, Ankara.
- GÖZE Ergun, 2003, Çanakkale'de Kumandanlar Savaşı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- GÜRALP Şerif, 2003, Bir Askerin Günlüğünden Çanakkale Cephesinden Filistin'e, Güncel Yayıncılık, İstanbul.
- Harp Mecmuası, 2005, Hazırlayanlar: Ali Fuat Bilkan, Ömer Çakır, Kaynak Kitaplığı, İstanbul (Aslı Harbiye Nezareti tarafından 1915-1918 arasında, 15 günde bir yayımlanmıştır).

ILGAR, İhsan, 1982, Çanakkale Savaşları 1915, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara.

İĞDEMİR, Ulug, 1985, Atatürk ve Anzaklar Atatürk and The Anzacs, Türk Tarih Kurumu yayını, Ankara.

İNCEOĞLU, Necati, 2001, Siper Mektupları, Remzi Kitabevi, İstanbul.

KARABEKİR, Kâzım, 1994, Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik, c. 2, Emre Yayınları, İstanbul.

KARABEKİR, Kâzım, 1995, Bir Düello ve Bir Suikast - Nefret, müstebitlere. Nefret, istibdadı yaşatanlara, Hazırlayan: Faruk Özerengin, Emre Yayınları, İstanbul.

KERR, Greg, 2009, Kayıp Anzaklar, Çeviren: Melis Şengün, Kalem ve Kılıç Yayınları, İstanbul.

KISAKÜREK, Necip Fazıl, 2010, Kafa Kâğıdı, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul.

KUTAY, Cemal, 1963, Necid Çöllerinde Mehmet Âkif, Neşreden: Mustafa Unan, Tarih Yayınları Müessesesi, Millet Haftalık Siyaset, Hadise, Aktüalite Mecmuası armağanı, İstanbul.

M. Niyazi (ÖZDEMİR), Zaman, 14.01.2008.

NESİN, Aziz, 1998, Bu Yurdu Bize Verenler, Adam Yayınları, İstanbul.

OGLANDER, C.F. Aspinall-, 2005, Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı-1915 Mayısından tahliyeye kadar, c. II, Yayına hazırlayan: Metin Martı, Arma Yayınları, İstanbul.

OKAY, Orhan, 1998, Mehmed Âkif Bir Karakter Heykelinin Anatomisi, Akçağ Yayınları, Ankara.

Osmanlı'nın Güvenli Veri Merkezi Konya, T.C. Kalkınma Bakanlığı Konya Ovası Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (KOP) yayını, Konya.

Ömer Seyfettin, Kızılme Neresi-Ömer Seyfettin'den Seçmeler 7, Hazırlayan: Kayhan Tunaboğlu, s. 152-158 (tarih ve yayın yeri yok).

ÖZGEN, Mehmet Sinan, 2011, Bolvadinli Mehmet Sinan Bel'in Harp Hatıraları, Yayına hazırlayanlar: S.Avşar, H. Babacan, M. Bayar, Türkiye İş Bankası yayını, İstanbul.

SAĞLAM, Sümeyra, 2007, Zaferin Çocukları (İsimleri Bedenlerinden Uzun Yaşadı), Yarımada yayını, İstanbul.

SANDERS, Liman von, 2006, Türkiye'de Beş Sene, Çev. Osmanlı Genelkurmayı Askeri Tarih Encümeni Tercüme Heyeti, Hazırlayan: Muzaffer Albayrak, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.

SERTEL, Zekeriya, 2000, Hatırladıklarım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

STEEL, Nigel-HART, Peter, 1996, Gelibolu Yenilginin Destanı, Türkçesi: Mehmet Harmancı, Sabah Kitapları, İstanbul.

Süleyman Nazif, 1991, Mehmed Âkif, Hazırlayan: M. Ertuğrul Düzdağ, İz Yayıncılık, İstanbul.

TUNCOKU A. Mete, 1997, Anzakların Kaleminden Mehmetçik Çanakkale 1915, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

UZKUÇ, Süleyman, 2005, Büyük Mecmua-Tahlilî Fihrist-İnceleme-Metin, S.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü basılmamış Yüksek Lisans Tezi.

YALÇIN Hüseyin Cahit, 1976, Siyasal Anılar, Baskıya Hazırlayan: Rauf Mutluay, Türkiye İş Bankası yayını, İstanbul.

100. Yılında Çanakkale/Çanakkale on its centennial, Skylife 2015 Mart, Turkish Airlines, S. 380.

<http://canakkalesavasları.comu.edu.tr/ar-siv/21.htm> , Erişim: 24 Aralık 2007.

‘ÇANAKKALE MUHAREBELERİ

‘**B**irinci Dünya Savaşı sırasında 1915–1916 yılları arasında Gelibolu Yarımadası’nda Osmanlı İmparatorluğu ile İtilaf Devletleri arasında yapılan deniz ve kara muharebeleri, Çanakkale Savaşı olarak bilinmektedir.

İtilaf Devletleri; Osmanlı İmparatorluğu’nun başkenti İstanbul’u alarak İstanbul ve Çanakkale boğazlarının kontrolünü ele geçirmek, Rusya’yla güvenli bir erzak tedarik ve askeri ikmal yolu açmak, başkent İstanbul’u zapt etmek suretiyle Almanya’nın müttefiklerinden birini savaş dışı bırakarak İttifak Devletlerini zayıflatmak amaçları ile ilk hedef olarak Çanakkale Boğazı’nı seçmişlerdir. Ancak saldırıları başarısız olmuş ve geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Kara ve deniz savaşı sonucunda iki taraf da çok ağır kayıplar vermiştir.

Birleşik Krallık Donanma Bakanı Winston Churchill, 1914 yılı Eylül ayında Çanakkale Boğazı’nın donanmayla geçilerek İstanbul’un işgalini öngören bir planı Başbakan Herbert Asquith’e vermiştir. Plan, çeşitli evrelerden geçerek uygulamaya konmuştur. Birleşik Krallık ve Fransa gemilerinden oluşan bir donanmanın Boğaz’a geniş çaplı saldırıları 1915 Şubat ayında başlamış, en güçlü saldırı ise 18 Mart 1915 günü yapılmıştır. Ancak Birleşik Donanma ağır kayıplara uğramış, deniz hareketinden vazgeçilmek zorunda kalınmıştır.

Deniz harekatıyla İstanbul’a ulaşıla-

mayacağı anlaşılınca bir kara harekatıyla Çanakkale Boğazı’ndaki Osmanlı sahil topçu bataryalarını ele geçirmek planı gündeme getirilmiştir. Bu plan çerçevesinde hazırlanan İngiliz ve Fransız kuvvetleri 25 Nisan 1915 şafağında Gelibolu Yarımadası’nın güneyinde beş noktada karaya çıkarılmıştır. İngiliz ve Fransız çıkarma kuvvetleri her ne kadar Seddülbahir ve Arıburnu sahillerinde köprübaşları oluşturmayı başardılarsa da Osmanlı kuvvetlerinin inatçı savunmaları ve zaman zaman giriştikleri karşı taarruzlar sonucunda Gelibolu Yarımadası’nı işgalde başarılı olamadılar. Bunun üzerine sahildeki kuvvetler takviye edilmek için Arıburnu’nun kuzeyinde Suvla Koyu’na 6 Ağustos 1915 tarihinde yeni kuvvetlerle bir üçüncü çıkarma yapılmıştır. Ancak 9 Ağustos’ta Birinci Anafartalar Muharebesi olarak bilinen karşı taarruzda İngiliz Komutanlığı ihtiyat tümenini ateş hattına sürerek sahilde tutunmayı ancak başarabilmiştir. Ertesi gün Kocaçimentepe – Conk Bayırı hattında yeni bir karşı taarruz gerçekleştirmiştir. Böylece bu hattaki Anzak birliklerini de geri atmıştır. İngiliz ve Anzak kuvvetlerinin İkinci Anafartalar Muharebesi olarak bilinen genel taarruzları ise Osmanlı savunmasını aşamamıştır. Tüm bu gelişmelerin sonrasında İngiliz, Anzak ve Fransız kuvvetleri Gelibolu Yarımadasını 1915 yılı Aralık ayı içinde tahliye etmiştir.’